

РЕЛІГІЙНО-МІСТИЧНА КРЕАТИВНІСТЬ І НЕОМІФИ В КУЛЬТУРІ ПОСТМОДЕРНУ

Розглянуто фактори релігійно-містичної креативності в культурі Модерну і постмодерну, «Роза Світу» Д. Андрєєва, езотерична система К. Кастанеди, концепції енергоінформаційного обміну як її феномени.

Ключові слова: релігія, містика, постмодерн.

Рассмотрены факторы религиозно-мистической креативности в культуре Модерна и постмодерна, «Роза Мира» Д. Андреева, эзотерическая система К. Кастанеды, концепции энергоинформационного обмена как её феномены.

Ключевые слова: религия, мистика, постмодерн.

In clause is considered the factors religious-mystical creativity in culture the is modern and contemporary, «Rose of the World» of D. Andreev, esoteric system of C. Castaneda, concept of a energy-information exchange as its phenomena

Key words: religion, mistics, postmodern.

Проблема релігійно-містичної креативності в постмодерновій культурі становить неабиякий інтерес. Традиційно її «спахахи» пов'язують зі Стародавнім світом або Середніми віками. У подальшому за умовчанням увага спрямовується на інші процеси, зокрема на секуляризацію культури, послідовне «розчаклування» світу, які від часів Відродження невпинно розгортаються в європейському соціокультурному просторі. Важливим чинником цих процесів є «онаучування», «сайентифікація» культури — не тільки «високої», але й народної, традиційної. В цих умовах сфера релігійної креативності «відсувається» у своєрідний соціокультурний андеграунд, починає тлумачитися як суто периферійне явище, а прояви релігійно-містичної креативності — як певне відхилення від загальноцивілізаційної (європейської) норми.

Поряд з процесами сайентифікації і секуляризації культури, з одного боку, і релігійно-містичної креативності — з іншого, триває процес актуального міфотворення, засади якого перебувають у межах Архаїки, і не вщухає в добу цивілізації. Кожному наступному етапу його розгортання притаманні специфічні феноменологія актуального міфу, траєкторії еволюції в соціокультурному просторі, типи взаємодії з іншими формами культури. Не є винятком і сьогодення, де функціонує широкий спектр натуралістичних, соціотехнічних, соціокультурних мі-

фів, або неоміфів постмодерної доби, що суттєво впливають на релігійно-містичну креативність.

Джерела та публікації по темі дослідження. У вирішенні проблеми релігійно-містичної креативності необхідно зважати на певні набутки академічного релігієзнавства. Зокрема сформульовані напрями вирішення проблеми «наука і релігія», яку аналізували як зарубіжні (Б. Рассел, К. Г. Юнг, М. Полані, П. Козловські), так і вітчизняні філософи, психологи і релігієзнавці (С. Б. Кримський, А. М. Колодний, Л. О. Филипович, Д. М. Угринович та ін.). Ці праці відіграють методологічну роль щодо проблеми впливу неоміфів на релігійно-містичну креативність постмодерної доби. Феноменами такої креативності є «Роза Світу» Д. Андреева, езотеричне вчення К. Кастанеди, культу Анастасії, Джедай, езотерична система Є. Березікова, неотеофія Р. Мулдашева, містифікована валеологія П. К. Іванова, строкаті концепції натуропатії, енергоінформаційного обміну тощо, кількість яких невпинно зростає.

Метою дослідження є культурологічно-релігієзнавче дослідження впливу неоміфів як «ідеальних посередників» між наукою, науковою картиною світу (НКС) та новими релігійними течіями (НРТ), новими релігійними рухами (НРР), притаманними їм релігійними картинами світу (РКС). Іншим напрямом цієї роботи є змістовний аналіз тих містико-релігійних картин світу (МРКС), що створюються творцями НРТ, НРР.

Важливим чинником пошквалювання релігійно-містичної креативності сьогодення була суперечність між вірою і знанням, вона помітно загострилася в умовах докорінної соціокультурної трансформації глобальної цивілізації. Ця фундаментальна суперечність, яка «забарвлює» всю історію ново- та новітньоєвропейської культури, «стала вже такою значною, — констатував у свій час К.Г.Юнг, — що необхідно говорити про несумірність цих двох видів типів пізнання і картин світу, які ними створюються» [21, с. 40]. Дисонанс у європейській культурі між такими її істотними чинниками, які в теоретичній формі у XVIII ст. були усвідомлені І. Кантом, долається введенням третього когнітивного елементу, що «примирює» дисонуючі елементи і відіграє чималу роль у пошквалюванні релігійної креативності; в його структурі помітне місце належить натуралістичним, соціотехнічним, соціокультурним неоміфам [20].

Когнітивними елементами в різні часи були також і все складніші теологічні побудови традиційно-доктринальних релігій (ТДР), зорієнтовані на науку (зокрема, тейярдизм), які дедалі більше в навколорелігійній свідомості доповнювалися

позавіросповідними ірраціоналізованими міфами, позадоктринальною містиккою, марновірствами, запозиченими з попередніх стадій розвитку культури. Поглиблення кризи технічної цивілізації потребувало «сильнодіючих» засобів подолання дисонансу між знанням і вірою, між належним та існуючим — це зумовлювало невпинне поширення наукоподібної містики, неорелігій, натуралістичних, соціотехнічних, соціокультурних міфів, їх експансію в напрямі до сенсоутворюючого «ядра» культури [19; 20]. Так, зокрема тотальний інтерес до інопланетян, що відображається в численних містичних концепціях АЯНС–НЛО, викликаний не просто людською зацікавленістю; в ньому природно виявляється сподівання на те, що старші «брати по розуму» допоможуть нам подолати суто земні проблеми, що в Універсумі є Вищі сили, які зможуть вирішити наші проблеми за нас, уберегти людство від майбутніх потрясінь.

Строкаті сайєнтологічні вірування, неоміфи різної світоглядної природи, що прискорено поширюються в постмодерновому соціокультурному просторі (і при цьому легко уникають раціоналістичної критики), переконливо демонструють здатність задовольняти потреби, які в «нормальних» умовах задовольняють традиційно-доктринальні релігії, — зокрема йдеться про «психотерапевтичну» функцію останніх [15, с.21]. Людина, що дійшла навіть до такого уявного вирішення дисонансу, відчуватиме психологічне полегшення. Тому дедалі більша кількість людей, що відчули навіть тимчасове поліпшення свого психологічного стану, свідомо чи безсвідомо прагнутимуть ознайомитися з інформацією, яка збільшує консонанс. У цьому виявляється спорідненість психологічної дії ТДР і НРТ, НРР. «Такою мірою, якою релігія стосується почуттів людини, — зазначав Б. Рассел, — ані переконання людини, ані наука на неї не впливають» [13, с. 137]. Тому як у вірних ТДР, так і в прибічників НРР ми спостерігаємо прагнення уникнути інформації, здатної посилювати дисонанс. А це сприяє підвищенню життєздатності НРТ, НРР, є запорукою їх подальшої експансії в збуденій свідомості «постперебудовного» суспільства.

На доктринальні засади НРТ, НРР впливають інші процеси, що розгортаються в постмодерновій культурі, — зокрема експансія гіпотетичності, віртуалізація пізнання, що підвищили роль взаємин мистецтва і науки, художнього і наукового осягнення світу. Водночас сама наука, підкреслює П. Козловські, «поділяється на референтну і фіктивну, або моделюючу. Поширення симуляції в науці і техніці свідчить про зростаючу роль вигаданого й уявного в науковому дослідженні» [10, с.56]. Утрата точ-

ності референції сучасною наукою, зростання вигаданого й уявного в самому науковому пізнанні набували втілення в багатовимірному феномені наукової фантастики. Зазначені процеси надавали потужного імпульсу відтворенню неоміфів, супутніх сайєнтологічних вірувань у масовій культурі кризового суспільства, вибудові «імагінативних мостів» між наукою і релігією в її різних формах, між НКС і РКС.

На постнекласичній стадії розвитку науки, слушно вважає С.Б. Кримський, «на наших очах...виникає своєрідна уявна фізика, що нагадує уявну геометрію в історії неевклідових світів», — особливо в таких сферах, як вивчення суперсиметрії і побудови різних моделей Всесвіту; саме ж «пізнання все більше набуває вигляду зондажу потенційних світів» [11, с. 73]. У контексті нової НКС світ став принципово фрагментарним, задалегідь неповним, і водночас свідомо обмеженим як об'єкт пізнання. Ця тенденція унаочнилася в деяких феноменах релігійно-містичної креативності, що виникли в культурі зрілого Модерну і постмодерну.

Релігійно-містична креативність, «Роза Світу» і неоміфи. У другій половині 50-х рр. XX ст., у культурі зрілого Модерну, формується вітчизняна система містичного досвіду, яка є парадоксальним відлунням тих процесів, що відбувалися в «новій релігійній свідомості» на межі XIX–XX ст., йдеться про «Розу світу» Д. Андреева. У загальноісторичному культурному контексті цей витвір можна порівняти хіба що з «Божественною комедією» Данте. Як і останній, Д. Андреев відтворює яскраву і самобутню концепцію світобудови. Але в «Данте XX століття» вона істотно відрізняється від попередніх світоглядних систем, пориває з усією екзотеричною традицією Новітнього часу. Віддзеркаливши поневір'яння культури XX ст., концепція Д. Андреева органічно поєднує в собі елементи актуального містичного досвіду; фрагменти інтуїцій мистиків різних часів і народів; ґрунтовні знання історії світової культури; образи поезії; живопису; впливи музичних творів; елементи НКС, — зокрема як уявлень некласичної науки про багатовимірність простору, так і науки класичної про множинність населених світів, успадковані від К.Фламмаріона¹.

¹ Ось якими бачив Д. Л. Андреев представників розумних рас полі чотирьохвимірної Землі, так визначає їх місце в Іншій Реальності. Рарутги — «літаючі ящери, ... важкі динозаври, що чудом піднялися в повітря». Ігви, які впродовж тривалого часу боролися з рарутгами, виглядають інакше, вони інсектоподібні. «Позбавлені виразності, немов кам'яні, червоні очі ігв, вирячені з боків їх циліндричної голови і схожі на очі мух, пристосовані до односкладного, вузькоамплітудного говору їх витягнуті трубчасті губи. Розум їх загострений, холодний і сухий, почуття збіднені...» [2, с. 182, 179].

Свої прозріння і пророкування Д. Андреев пояснював особистим безпосереднім спілкуванням з духовними істотами. Головний зміст його філософської творчості полягав у описі світів, що розташовуються поза межами людського сприйняття. Згідно з Д. Андреевим, матеріальний світ, відомий людині, є лише незначною частиною сукупності багатомірних населених світів Універсуму¹. Взаємодія істот, що населяють ці світи, значною мірою зумовлює стан Землі й історію людства. Остання позбавлена самостійності і є відображенням метаісторії боротьби світ-лих і темних сил позамежних просторів інобуття.

На думку Д. Андреева, метаісторія є сукупністю процесів, що тривають у шарах інобуття, занурених в інші потоки часу й інші види простору; іноді вони просвічують крізь процес, що сприймається нами як історія людства². Метаісторія, вважає Д. Андреев, поки що перебуває поза увагою науки, її інтересів і методології. Процеси, що відбуваються в інобутті, органічно пов'язані з історією людства і значною мірою її визначають. Але ці процеси аж ніяк не збігаються з людською історією; вони розкриваються за допомогою специфічного метаісторичного методу пізнання, розробка якого є справою майбутнього.

Одночасно метаісторія Д. Андреева є релігійним за змістом ученням про процеси, що відбуваються в інобутті. А ввів до культурного обігу також термін «трансфізичне», яким називаються позамежні світи, що мають інші, відмінні від земної, матеріальність, систему просторових координат і часовий потік.

¹ Ідеї багатомірності Всесвіту набули значного поширення у 20-ті — кінець 30-х рр. ХХ ст.; вони знайшли відображення в М. Булгакова, його «Майстері і Маргариті»; в описах подій у квартирі №50, розсунутої «до чорт знає яких меж», була використана «п'ятивимірна» інтерпретація ЗТВ А.Ейнштейна, за допомогою якої фізики у 20-40-х рр. намагалися єдиним геометризаним чином описати електромагнетизм і гравітацію [5].

² Механізм містико-релігійної креативності в Д. Андреева і подальшому на засадах створеної ним системи наочно виявляється в еволюції поняття «егрегор»; воно, за Д. Андреевим, прийшло в «Розу Світу» з містики іудаїзму; в контексті нового вчення було переосмислене і почало розглядатися як «іноматеріальні утворення, що виникають з деяких психічних еманцій людини над великими колективами» [2, с. 143]. У подальшому воно почало тлумачитися як засада для осмислення Життя як космічного феномену, що має ієрархічну структуру. Перший рівень — це організми типу «клітина», другий — людина або тварина, третій рівень — суперорганізми, або егрегори, «що складаються з нас як з елементів. Ми є егрегорами стосовно клітин». «Клітина має елементарну свідомість. Стосовно еггегорів ми теж маємо свідомість» [3, с. 10].

Д. Андреев зберіг античний термін «еон» — «століття життя», «вічність» — для характеристики світових періодів боротьби Бога і Люцифера, Добра і Зла.

Ученню Д. Андреева притаманне специфічне семантичне поле; воно спрямоване на відтворення в спектрі традиційного звукоряду тих незвичайних найменувань, що сприймалися духовним слухом. Матеріальний Усесвіт природничих наук, за Д. Андреевим, є «Енроф», поруч з яким розташовуються численні трансфізичні шари, мешканці яких незрівнянно досконаліші у сфері сприйняття, ніж люди, оскільки відчувають до 6 просторових вимірів і 236 — часових. Переходи між шарами потребують особливих внутрішніх станів і концентрації. Усі шари одного небесного тіла, об'єднані загальними метаісторичними процесами, утворюють холистичну систему — «брамфатуру». «Брамфатура» Землі, що має, на думку Д. Андреева, 242 шари, називаються «Шаданакар». В одному із шарів «Шаданакара» перебувають «монади» — неподільні і безсмертні вищі «Я» людей, завдання яких полягає в просвітленні Всесвіту.

Матеріальні втілення «монад», згідно з Д. Андреевим, є різноманітними і містять у собі «шельти», що є вмістищами божественних властивостей «монад»; астральні тіла, що спільно утворюють душу; ефірні; фізичні тіла. Вершиною світів «Шаданакара» в Д. Андреева є «Світова Сальватерра», де і перебуває «Синкліт Людства» — верховні збори усіх світлих сил метаісторії. Конфлікт Метаісторії, за Д. Андреевим, зводиться до боротьби «демонічних монад» і «монад», що поділяють принцип любові — цементуючої засади Всесвіту. «Роза Світу» в Д. Андреева є світовою релігією, що воз'єднує всіх людей, здатних просвітлити і змінити наш світ до ХХІV ст.

Теофутурологічна, утопічна КС Д. Андреева принципово відрізняється від традиційних утопій Нового часу, пріоритетом яких є матеріальний і науково-технічний прогрес людства як головна засада досягнення стану загального щастя¹. Д. Андреев неодноразово підкреслює, що його вчення протистоїть атеїзму і матеріалізму. Учення про «Розу Світу» — прийдешню всехристиянську церкву останніх століть, пов'язану з усіма релігіями

¹ Невипадково, що «Роза Світу», як феномен містико-утопічної свідомості, межує в часі з іншим епохальним явищем актуальної утопічної свідомості середини ХХ ст. — романом І.А. Єфремова «Гуманність Андромеди», який є соціотехнічною, гуманістичною космізованою утопією. Наявність подібних полюсів у світоглядній свідомості суспільства свідчить про надзвичайно суперечливий, драматичний характер його розвитку в першій половині ХХ ст. [18, с. 244]

світлої спрямованості — мало своєю метою порятунком якнайбільшої кількості людських душ від духовного поневолення Антхристом. Як результат індивідуального релігійного досвіду, вчення Д. Андреева виявилось відповідним засадам креативності в містико-релігійній сфері культури доби постмодерну.

Здобутки Д.Л.Андреева, що були другим полюсом утопічної свідомості радянського суспільства, тривалий час не могли ввійти у вітчизняний соціокультурний простір. Віднині ж у «постперебудовному» суспільстві ідеї цього самобутнього автора, що сконцентрували певні фізичні, культурологічні, історіософські уявлення, есхатологічні настрої, теофутурологічні концепції тощо, дають наснагу для пошуків сучасних не тільки уфологів-містиків, але й езотериків узагалі. Показовим щодо розвитку сучасної новітньої релігії постмодернової природи стало твердження про те, що «перевірка «Рози Світу», відповідно до біблійних критеріїв істинності, дозволяє вважати «Розу Світу» *черговою пророчою книгою Біблії* (Підкреслено М.І.Ш. — А.Щ.)» [17, с. 22].

Містико-релігійна креативність К. Кастанеди і неоміфи. Важливим унаочненням суттєвих ознак релігійної креативності в культурі зрілого Модерну було вчення К. Кастанеди — латиноамериканського антрополога, творчі наробки якого прискорено перетворилися на важливий елемент сучасної масової культури. Всесвітньої популярності К. Кастанеда набув дослідженнями системи світорозуміння закритої езотеричної школи, що нібито діє в наш час і є прямим спадкоємцем «стародавніх бачучих» Мезоамерики. Тобто вже в генезі езотеричної системи К. Кастанеди не можна не помітити винятково важливу роль крос-культурних зв'язків у її формуванні.

Керівником цієї групи «бездоганих воїнів на шляху знання», згідно з К. Кастанедою, був мексиканський індіанець які дон Хуан Матус. На початковому етапі знайомства з Доном Хуаном К. Кастанеда помилково вважав основним засобом світорозуміння застосовувати індіанцями які психотропні рослини-галюциногени (пейот, дурман *Datura innoxia*, гриб із сімейства *Psilocybe*).

У подальшому експерименти К. Кастанеди на собі розширилися завдяки практикам, спрямованим на набуття езотеричного «бачення», оснований на магії, чаклунстві і позатілесному досвіді. Воно, згідно з К. Кастанедою, має три цілі. По-перше, змінити саму природу сприйняття людини, визволити «Я» з інертних світоглядних, категоріально-понятійних, логічних, фізичних, просторово-часових обмежень повсякденності, навчити

людину глибинного пізнання Світу; по-друге, надати учневі можливість опанувати магичні сили цього Світу; по-третє, направити людину, не обмежену зовнішніми, повсякденними атрибутами Світу, на шлях до справжньої свободи [14, с. 223-264].

Головною метою людини, згідно з К. Кастанедою, є набуття особистої сили (енергії). Основною сферою її докладання є підтримка почуття пиhi, прагнення піднятися по сходинках соціальної ієрархії. Шлях «бездоганного воїна» — це повна відмова від почуття «власної важливості», тобто боротьби за «місце під сонцем» у своєму соціумі. Внутрішній стан свободи зберігає особисту енергію, яка дозволяє радикально змінити відносини зі Світом. Тлумачення в раціоналістичній площині міркувань К. Кастанеди дозволяє з'ясувати, що вони стосуються, перш за все, пошуку шляхів щодо подолання відчуження, — подолання, яке здійснюється за допомогою засобів, котрі перебувають за межами європейської раціоналізованої культурної норми¹.

Найоригінальнішим положенням учення К. Кастанеди, якому немає аналогів в інших езотерично-філософських системах, є ідея «точки зборки». У кожній істоті, що має свідомість, є кокон з невеликою плямою («точкою зборки»), оточеною тьмянішим ореолом. Через «точку зборки» у кокон входять світові лінії, що збираються в пучки й утворюють той світ, що сприймається власником кокона як реальний, його індивідуальний Світ. Місце розташування «точки зборки», згідно з К. Кастанедою, можна змінювати, рухати по поверхні кокона, всередину його і навіть за його межі; в останньому випадку кокон змінює свою форму, витягаючись за «точкою зборки». З погляду стороннього спостерігача змінюються вигляд і місце перебування того, хто робить цю вправу: він може перетворитися в що завгодно, подорожувати в будь-які світи чи в будь-яку точку нашого світу у своєму фізичному тілі. Тут виникають суттєві точки дотику з деякими концепціями паранормальних здібностей людини, які генетично пов'язані з теософією, антропософією, неоорієнталізмом тощо. Згідно з К. Кастанедою, людина стає всемогутньою і вільною в найзагальнішому сенсі цих понять. Антропологія

¹ Слід зазначити, що вчення К. Кастанеди складно адаптувати до запитів масової культури. Тому на його адресу лунають закиди, що техніка Кастанеди, його практики «...не розвивають енергетику. Не гальмують, але і не розвивають. Вони просто дозволяють практикуючому тривалий час ходити по колу. У темряві. Без учителя. Без наставника. Без мети» [9, с. 28].

К. Кастанеди ґрунтується на своєрідних онтологічних підставах, які мають міфологічну спрямованість [1; 7].

Основою всього суцього, згідно з К. Кастанедою, є безвимірний і нескінченний Орел. Його еманациї — незліченна кількість світлових ниток, що заповнюють увесь простір у всіх напрямках — утворюють матеріальний Усесвіт, або «нагуаль». Світ «еманаций Орла» — невичерпний, невимовний, нескінченний і страшний, його сили не контролюються, а тому небезпечні для кожної істоти. З них створені і всі істоти, що мають свідомість, — люди також складаються зі смуг, у які зібрані нитки-еманациї, зв'язані у вузли й оточені світним коконом. Орел «виштовхує» істоти, наділені свідомістю, у світ власних еманаций, щоб потім, коли їхня свідомість збагатиться враженнями про світ, «з'їсти» їх. Нитки «еманаций Орла» проходять через світні кокони і розташовані на них «точки зборки»; ця сукупність коконів утворює світ людства, чи «тональ». Конструюючи «тональ» — світ власної культури, люди фіксують «точки зборки» всіх членів свого співтовариства і діють як один світ, що постійно доповнюється, розширюється. Одночасно світ культури обмежує переміщення «точки зборки», створює «щити цивілізації», за допомогою яких людина укривається від впливу застрашливого світу «еманаций Орла».

«Бездоганні воїни», що вміють пересувати свою «точку зборки», здатні виходити за межі «щитів цивілізації». Досягти абсолютної свободи можливо лише після смерті — руйнування кокона. У призначений термін людина наскрізь «пропалює» кокон своєю «точкою зборки» і звільняє свою свідомість. Смерть вивільняє свідомість, що з нестримною силою втягується Орлом, яке живиться свідомістю померлих. При цьому деяке «правило Орла», відоме тільки «тим, хто бачить», дозволяє проскочити мимо «дзьоба Орла», таким чином поширюючи свою свідомість по всьому світові, назавжди позбавитися його влади. Це шлях без повернення, але він майже прирівнює «тих, хто бачить», до Творця Всесвіту. Водночас відбувається ілюзорне додання суперечностей технічної цивілізації, «стрибок у царство свободи», про який твердила зовсім інша філософська традиція.

Концепції енергоінформаційного обміну, містична креативність і неоміфи. Ще один напрям містико-релігійної, квазінаукової креативності пов'язаний з еніологією («ЕНІО» — «енергоінформаційний обмін»). Еніологія як соціокультурний феномен є вкрай складною за своєю «геометрією». Вона, перш за все, має сайєнтологічний вимір, є девіантною наукою, яку репрезентують монографії, науково-популярні нариси, праці конференцій,

науково-практичний журнал «Еніологія». Незважаючи на наявність певних розбіжностей у різних авторів щодо тлумачення концепції «енергоінформаційного обміну», вона узагальнено окреслює принципово нову картину Всесвіту [18, с. 242 ; 19, с. 106-107]. Отже, увесь Усесвіт заповнений інформаційним полем з різними структурними утвореннями, притаманним всім матеріальним системам; первинне інформаційне поле є сполучною ланкою з іншими інформаційно-польовими структурами, одна з яких пов'язана з людиною [12]. Наявність саме такої структури забезпечує людині можливість надчуттєвого сприйняття світу. Інформаційно-польова субстанція того чи іншого об'єкта може відокремлюватися від самого об'єкта і формувати квазісамостійні утворення. У разі своєї фізичної загибелі кожен об'єкт зберігає залишкову структуру такого типу — «фантом». Тут долається звична межа між НКС і РКС, що виник протягом Нового часу.

Еніологія в збуреному соціокультурному просторі сьогодення має містичний вимір; вона є не що інше, як «концептуальна схема, покликана теоретично обґрунтувати відомий набір паранормальних явищ — телепатію, ясновидіння, полтергейст, непізнані літаючі об'єкти, біолокацію та ін. Припускається, що всі такі явища можна тлумачити як реальне існування «енергоінформаційного обміну» між різними природними об'єктами» [4, с. 77]. Нова картина Всесвіту, що вибудовується прибічниками еніології (при певній конкретизації у формі додаткових припущень), дозволяє побудувати велику кількість моделей згаданих паранормальних феноменів. Зокрема концепція «енергоінформаційного обміну» обґрунтовує міфологеми «Живий Всесвіт», «Жива Земля»; вчення ченнелінгу; концепції «життя після життя» тощо.

Еніологія як феномен масової культури має вкрай строкатий концептуальний «каркас», що формується через «аглотинацію» деконструйованих фрагментів НКС, РКС, містичних КС, фантастичних уявлень різного походження. Це — концепції «торсіонних полів», які набули поширення наприкінці ХХ ст., але не визнаються сучасною офіційною наукою. Специфічним чином трансформуються поняття, введені в діючу НКС В. І. Вернадським, О. Л. Чижевським, А. Г. Гурвичем та ін. Крім того, еніологія асимілює концепції теософії; не можна не помітити і впливу релігійно-філософської системи Д. Л. Андрєєва та ін.

Еніологія взаємодіє з уявленнями про біополе, яка має як природничо-наукові, так і «маскультні» виміри. В контексті перших гіпотеза біополя пояснює механізм збереження і успад-

кування просторової організації як окремої клітини, так усього організму в цілому. Поняття «біополя» введене в біологію О. Г. Гурвичем у 1944 р. Гіпотеза біополя була спробою зрозуміти фактори, що діють на різних рівнях організації життя; зокрема поєднують молекули в клітину і зумовлюють її стабільне функціонування; клітини — в органи, а органи — в організми. Основним положенням гіпотези біополя було твердження про те, що енергія збудження молекул переходить у поле, яке формує певний рівень упорядкованості функцій у не пов'язаних один з одним елементів біооб'єктів, формує з них систему. Біополе формує і відповідні конфігурації молекулярних комплексів, орієнтує їх у просторі; структури біополя слугують певними «силовими каркасами», що забезпечують цілісність усіх біооб'єктів та їх підсистем. Сучасні дослідження польових аспектів життя, проведені В. П. Казначеевим та його співробітниками й однодумцями, спрямовані на пошук «електромагнітних організуючих матриць», що контролюють програму розвитку складної геометричної форми біооб'єктів [8]. Форма біополя визначає процеси, що відбуваються в організмі. Кожен біооб'єкт, згідно з гіпотезою біополя, безупинно транслює в простір інформацію про будову, функції і стан окремих елементів власної структури за допомогою надслабких випромінювань.

За межами НКС поняття біополе поєднує сукупність натуралістичних, містико-натуралістичних, містичних концепцій, що функціонують у глобальному соціокультурному просторі (уявлення про ауру, «оргонну терапію», «дітей індиго» тощо). У посткомуністичному суспільстві спостерігається ірраціоналістична трансформація натуралістичних уявлень про біополе (в межах містичної «біоенергетики», строкатих концепцій «паранормальних здібностей людини» тощо); вона впливає на доктринальні засади новітніх та нетрадиційних релігій, світоглядні основи окультивно-містичних течій і нетрадиційних культів [21]¹. У масовій культурі гіпотеза біополя сприяє утриманню інтересу загалом до діяльності народних «цілителів», «екстрасенсів», магів, «чаклунів», «ясновидців» тощо і їх комерційного успіху; гіпотеза біополя ввійшла також у засади натуропатії.

Отже, розвиток науки, техніки і технології, а також освіти, засобів масової інформації, поширення крос-культурних зв'язків у сучасному світі сприяють не лише «розмиванню», доланню ре-

¹ Ця тенденція унаочнилася в доктринальних засадах НРТ Велике Біле Братство[6]. На засадах уявлень про біогенну енергетику здатні «розвиватися» НРР саєнтологічно-етичного спрямування [16].

лігійності, а й її істотній (іноді непередбаченій) трансформації. Актуальне міфотворення і креативність у релігійній сфері, яка, згідно з просвітницькою традицією, вважалася стійко згасаючою від часів Відродження, набули соціокультурних засад, що збігаються. Між цими формоутвореннями виникають численні «мости», напрочуд дивні соціокультурні сполучення, світоглядні «кентаври», здатні істотно впливати на стан суспільної свідомості; актуалізуються «старі» формоутворення, що, здавалося б, були беззастережно подолані попереднім розвитком культури. Усім цим формоутворенням притаманний невизначений ступінь входження у «стійкі» форми культури (релігію, науку, мистецтво), «приграничний», певною мірою маргіналізований спосіб буття в культурі; вони перетворюються в помітний соціокультурний феномен, який конче потребує філософсько-культурологічного, релігієзнавчого аналізу.

Список літератури

1. Алимарин С. «Путь война». Карлос Кастанеда и его учение / С. Алимарин, А. Барабашев // Наука и религия. — 1988. — № 10. — С.40-46.
2. Андреев Д. Собрание сочинений: В 3 Т.Т.2 Роза Мира / Д. Л. Андреев ; сост. и подгот. текста А. А. Андреевой. — М. : Моск. рабочий, Приселье, 1995. — 608 с.: фотоил.
3. Введение в мир сефиротической магии. — Лекция 8. // Неведомый мир. — 2005. — №2. — С.10-11.
4. Владимирский Б.М. Новейшие успехи девиантных наук: эниология / Б. М. Владимирский // Таврийский журнал психиатрии. — 2002. — Т.6, № 1. — С. 77-78.
5. Горелик Г.Е. Воланд и пятимерная теория поля / Г.Е.Горелик // Природа. — 1978. — №1. — С. 159-160.
6. Гринько В.В. Велике Біле Братство як неорелігійний феномен / В.В. Гринько. — К., 1998. — 87 с.
7. Гуревич П.С. Этот зыбкий, фантомный мир (Общекультурный смысл размышлений Кастанеды) / П.С. Гуревич // Философские науки. — 1991. — №10. — С. 140-149.
8. Казначеев В.П. Биоинформационная функция естественных электромагнитных полей / В.П. Казначеев, Л.П. Михайлова ; отв. ред. Н. Р. Деряпа. — Новосиб. : Наука, СО, 1985.— 181 с.
9. Клыпин О. Техника Кастанеды / Олег Клыпин // Неведомый мир. — 2005.— № 2.— С.28-29.
10. Козловски П. Культура постмодерна: Общественно-культурные последствия технического развития: / П. Козловски ; пер. с нем. — М. : Республика, 1997. — 240 с.
11. Крымский С.Б. Истина и мнение / С.Б. Крымский // Философские науки. — 1990. — №10. — С. 73-77.

12. Петлін В. Методи і критерії пізнання в енергоінформаційних науках / Валерій Петлін. — Львів : КАМЕНЯР, 2004. — 120 с.
13. Рассел Б. Почему я не христианин: Избранные атеистические произведения / Б. Рассел ; пер. с англ. — М. : Политиздат, 1987. — 334 с.
14. Розин В. М. Эзотерический мир. Семантика сакрального текста / В. М. Розин. — М. : Едиториал УРСС, 2002. — 320 с.
15. Угринович Д. М. Введение в религиоведение / Д. М. Угринович. — Изд. 2 - е, доп. — М. : Мысль, 1985. — 270 с.
16. Фудим Г. Биогенная энергетика / Григорий Фудим // Неведомый мир. — 1997. — №1. — С. 1-3.
17. Штернберг М.И. О направлении и цели исторического процесса / М.И. Штернберг // Философские науки. — 2002. — № 6. — С. 5-26.
18. Щедрін А.Т. «Вторинна» міфотворчість як соціокультурний феномен: (проблеми релігієзнавчо-культурологічного аналізу) : монографія / А. Т. Щедрін ; Харк. держ. акад. культури. — Х. : ХДАК, 2007. — 430 с.
19. Щедрін А. Т. Марновірство і «вторинна» міфотворчість: соціокультурна еволюція відносин // Наук. вісн. Харк. держ. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Серія: Філософія. Вип. 19. — Х., 2005. — С. 93 — 110.
20. Щедрін А. Т. Наука, вторинна міфотворчість і нетрадиційна релігійність сьогодення / А. Т. Щедрін // Культура України : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2009. — Вип. 26. — С. 56-69.
21. Юнг К. Г. Современность и будущее / К. Г. Юнг. — Минск : Университетское, 1992. — 62 с.

Надійшла до редакції 17.03.2010р.